

Llengua i usos lingüístics en salut pública: una aproximació històrica.

Oriol RAMIS

Jornades Científiques

Societat de Salut Pública de Catalunya i de Balears

21 i 22 juny 2023, Barcelona

Índex

- El català “científic” en salut pública a la baixa edat mitja i l’edat moderna
- El català científic en salut pública en els segles XIX i XX
 - L’incident Martinez Vargas: el tatuatge anarquista
 - El Manifest de Prada de 1973
- La terminologia científica: els diccionaris i el portal.
- Algunes consideracions actuals sobre el futur de la llengua i la salut pública.

Índex

- El català “científic” en salut pública a la baixa edat mitja i l’edat moderna
- El català científic en salut pública en els segles XIX i XX
 - L’incident Martinez Vargas: el tatuatge anarquista
 - El Manifest de Prada de 1973
- La terminologia científica: els diccionaris i el portal.
- Algunes consideracions actuals sobre el futur de la llengua i la salut pública.

El català en la salut pública a la baixa edat mitja (S XIV-XV) i l'edat moderna (SXVI-XVII)

- Preeminència del llatí com a llengua culta (i franca) i de coneixement obligat i d'ensenyament per a metges
- Necessitat de les llengües vives:
 - **Professionals que no coneixen llatí (per exemple, els cirurgians)**
 - Riquesa de traducció de clàssics llatins
 - **Normes de conducta higièniques i comunicació amb autoritats (d'especial rellevància per a la salut pública).**
 - Riquesa de publicacions originals.
- La Bibliografia Medical de Catalunya (1918) inventarià més de 170 textos del període XIV-XV. Van ser claus en la normalització del català científic al segle XX,

El català en la salut pública a la baixa edat mitja (S XIV-XV) i l'edat moderna (SXVI-XVII)

- **1348: “Regiment de preservació a epidèmia o pestilència e mortaldats”**

Epístola del Mestre Jacme d'Agramunt als honrats e discrets senyors pahers e consell de la ciutat de Lleida (un dels primers tractats sobre la pesta)

- **Finals S XV (1490?): “Regiment preventiu e curatiu de la pestilència”**

Lluís Alcanyís, de Xàbia

- “Mirant natura humana sotsmesa a tants innumerables perills e cassos mortals no he vist de totes les causes de morir ninguna més trista, més aguda e més cruel que aquesta epidèmia: que així prestament e amagada, per nostres membres principals devalla, segons que per diverses experiències se comprova, mortificant les obres del cor, cervell e fetge en tal grau que l'ànima no tenint disposició complida de instruments, necessàriament lo desempara”.

rampio. Favegades la putrefaccio en es
psal se fa en la fleuma p q se go d ven
achis de diuissas manes. Mas unyll
psar una regla genal. q ab totas les ma
lalties desli ditas / es tota reps febre co
tinua / ho duna humoz / ho d moltras. segos
q les humors pne inssio / ho putrefaccio.
Et are pestilencial. Si hom ma
demane. si la febre es pma. e en aps ue
ne les malaunes desli ditas. ho si es
lo contrari. cos a sabe q la febre sic seg
la ho acader d'ls apstemasos desli
duras. Rich q la febre es pma. e en aps
se seguey to apstemas / ela pigora por
mana d' armenamar d'la febre pestilencial
dama d' d'ra:

En lo quyt arde pncpal se pose lo regi
ment de presuaco. e a duas parts pnc
pals. la pmera es d' regimen quis deu ob
fuar. contra laer pestilencial en sas quali
tats. E ha. ij. capitols. Lo pmer es del
regimen contra laer pestilencial p excellen
cia de caloz.

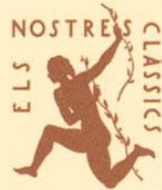
¶ Laer es pestilencial p excellencia
d' caloz. En ayral temps deu hom
estar en lachs freds naturalmar. ho arti
cialmar. Naturalmar axi co en la serrama
en arago / ho en la montayna de prades en
catalunya. Deu hom encara estar / e de
mie / en cases sotranes / q agey finestres.

9
especialmar apart de rraimonia. p co q
laer no sia reumanch / m offegar. Car ay
tal are fa molt gran dapnatz al cap / e
al pits. e als pulmons. A rraiffialmet
por hom refredar laer en moltras manes.
Cos a sabe q hom face regar lo sol de
la cambra ab uny agre / e aygua vis. E
q hom gir pel sol de rra. estremrats de
salzes. e fuyllas d' canes / e de caps blachs.
e rama de murra. e roses. Encara pode
esser foyts poylles plens de roses seques.
e q sien posats al cap del lit. Encara por
hom fer distillaco d'aygua / en diuissas parts
dela cambra / q ualtray ayral / co si eie.
font uiua. en la cambra. Ho pingua hom
una gran chonqua plena d'aygua molt
frega. e estigue en miry d'la cambra.
e ab una esfudela reague hom d'la aygua.
puy q lay royn hom dalt ueffay la esfi
dela. ho sien preses lenols banyats en
aygua frega e sien esteses en qual que
porxa. Encara deu hom portar
tals vestedures e tals sotradures q no
facen inflamar la sanch / aus la tempre
ela refreden axi com vestedures d' seda
ho d' la delicat e pm. E axi mefex deu
se hom guardar q no vage apareyllat de
pendre frer / car esdeus auerades q en lo
temps d' auordir sopraver sobreue alcu
vent frer e penetrar / p que en ayral
cas deu se hom guardar d' estar en lach

LLUÍS ALCANYÍS

REGIMENT
PRESERVATIVU E CURATIVU
DE LA PESTILÈNCIA

EDICIÓ CRÍTICA DE
JON ARRIZABALAGA

EDITORIAL BARCINO
BARCELONA
2008

El català en la salut pública a la baixa edat mitja (S XIV-XV) i l'edat moderna (SXVI-XVII)

- 1699 “Crida manada fer y publicar per los Molts Illustres Senyors Justícia, Jurats, Racional y Síndich de la Molt Illustre Ciutat de Valencia , en orde a les enfermetats que es pateixen en la dita illustre Ciutat y contribució de Etichs y Tisichs y la disposició de atallar aquelles”.

És el document oficial més antic en el qual s'ordenen mesures contra la tuberculosi.

- 1652: “Advertiments convenientes per lo govern polítich de la Ciutat de Barcelona en precautio de la pesta. Donats per lo Collegi de Doctors en Medicina i de Chirurgia a petitio dels Molts Illustres Senyors Concellers y dotsena del morbo de dita Ciutat”.

FB
9131

ADVERTIMENTS
CONVENIENTS PER
LO GOVERN POLITICH

de la Ciutat de Barcelona, en precau-
tio de la pesta.

DONATS PER LO COLLEGI
DE DOCTORS EN MEDICINA,
y de Chirurgia, à petició dels molt Illustres se-
nyors Consellers, y dotzena de
morbo de dita Ciutat.

Ab Llicencia, en Barcelona en casa Joseph Forcada, 1652.

Índex

- El català “científic” en salut pública a la baixa edat mitja i l’edat moderna
- **El català científic en salut pública en els segles XIX i XX**
 - L’incident Martinez Vargas: el tatuatge anarquista
 - El Manifest de Prada de 1973
- La terminologia científica: els diccionaris i el portal.
- Algunes consideracions actuals sobre el futur de la llengua i la salut pública.

El català científic en els segles XIX i XX

- La Renaixença és un procés de dubtes entre 1833 (“Oda a la pàtria” d’Aribau) fins a final del XIX (revista l’Avenç i bases de Manresa, 1892) quan el sentiment que el català ha de/pot servir per tot es converteix en hegemònic
- **Paper clau de metges i salubristes i de l’Acadèmia:**
 - 1898 Primera revista mèdica en català “Gynecologia Catalana”
 - 1901 “Arciu de cirurgia i malalties especials de la dona. Butlletí de la Clínica Manaut”
 - 1902 les actes de l’Acadèmia ja estan en català
 - 1903 “Contra la tisi”
 - 1907 Annals de Medicina , en català

Arxius de Cirurgia
y Malalties especials de la...

ANALS DE MEDECINA

LA GYNECOLOGIA
CATALANA

LA GYNECOLOGIA
CATALANA

El català científic en els segles XIX i XX

- Coexistència amb les tensions per l'aparició del mètode experimental: la creació de l'escola de fisiologia de Barcelona (Pi i Sunyer) i el laboratori municipal de Barcelona (Ferran, Sarró).

“Reproduir la ciència o produir-la”

“l'opressió dels dogmes petrificants”

- **Evolució que portarà:**
 - Creació de la Societat de Biologia i la Universitat Autònoma de Barcelona (1932)
 - Explosió de publicacions (Monografies Mèdiques de 1926 endavant) i els Congressos de Metges de llengua catalana.

El català científic en els segles XIX i XX

- Malgrat ja es documenten sessions en català abans, el primer congrés en català és **Primer Congrés d'Higiene de Catalunya (juny, 1906)**
 - entre el Congrés Universitari Català (desembre 1902) i el Primer Congrés de la Llengua Catalana (octubre 1906).
 - **Tres seccions: Estudi sanitari de les comarques catalanes, malalties infeccioses i higiene social**
- **Primer Congrés Internacional de Tuberculosi (1910)**. L'incident Martínez Vargas i l'inici de l'Associació de Metges de Llengua Catalana

Índex

- El català “científic” en salut pública a la baixa edat mitja i l’edat moderna
- El català científic en salut pública en els segles XIX i XX
 - **L’incident Martinez Vargas: el tatuatge anarquista**
 - El Manifest de Prada de 1973
- La terminologia científica: els diccionaris i el portal.
- Algunes consideracions actuals sobre el futur de la llengua i la salut pública.

El català científic en els segles XIX i XX

- **Primer Congrés Internacional de Tuberculosi (1910). L'incident Martínez Vargas/Queraltó i l'inici de l'Associació de Metges de Llengua Catalana**
 - De fet era el segon congrés (el primer fou a Saragossa, el 1908 i només era “nacional”)
 - L'elecció de Barcelona presenta reticències lingüístiques. Es nomena Rodríguez Méndez com a President (catedràtic a Barcelona, provinent de Granada) que prohibeix l'ús del català.
 - *“..para que el Congreso no se convirtiera en tribuna de reclamos exóticos y se mantuviera en las purísimas regiones de la ciencia y el bien al prójimo...” (Rodríguez Méndez)*
 - *“Catalunya es espanyola i ha d'acceptar totes les lleis d'aquella nació” “i incloure el català com a idioma oficial és un procediment extemporani (Maria Domenech)*
 - Campanya en contra de la prohibició del català: Hi intervé l'Acadèmia. El lideratge és de Martí i Julià, però hi intervenen molts personatges: Tarruella, Xalabarder,
 - Pla Armengol i institucions: Col·legi de Farmacèutics, Acadèmia d'Higiene de Catalunya, Institut Mèdico-Farmacèutic, Patronat de Catalunya contra la Tuberculosi.
 - Jaume Queraltó fa costat a Martínez Vargas per la seva oposició al Patronat/Patronato.
 - Anècdota del tatuatge: Acusa al “Patronato” d'haver cauteritzat un tatuatge que deia “viva l'anarquia” en un malalt.

El català científic en els segles XIX i XX

- **Primer Congrés Internacional de Tuberculosi (1910). L'incident Martínez Vargas/Queraltó i l'inici de l'Associació de Metges de Llengua Catalana**
 - S'intenta convertir en una confrontació "dreta/esquerra" o "conjura anti-anarquista"
 - Els diaris lerrouxistes ataquen als defensors de la llengua catalana al congrés i els acusen del "despellejamiento salvaje y repugnante" d'un anarquista.
 - Mítin del Tívoli de maig de 1910. Queraltó ataca (en català) al "Patronato" que havia defensat l'ús del català, esmentant-lo amb el nom castellà.
 - **El Congrés es va celebrar igual. Alguns metges van presentar el treball en català encara que traduït al castellà com Rodríguez Mendez ja havia acceptat.**
 - (Rodríguez Méndez acabarà fent-se soci de l'Associació de metges de llengua catalana i malgrat no escriurà mai en català, acceptarà treballs en català a la seva revista)
 - (Queraltó acaba sancionat pel Col·legi de Metges i anys després va presentar disculpes al Patronat).

El català científic en els segle XX després de la guerra

- **Després del Congrés de Tuberculosi, res va ser igual:**
 - Constitució de l'Associació General de Metges (i Biòlegs des de 1933) de Llengua Catalana
 - Convocatòria dels Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana
 - Explosió dels textos en català
 - Creació de la Universitat Autònoma i catalanització de la Universitat
- **La guerra civil (1936-1939) ho interromp tot i torna a prohibir l'ús del català.**
 - L'Acadèmia recupera el català 1970's. Annals esdevé la principal revista mèdica en català.
 - Monografies mèdiques i altres publicacions.
 - Manifest de Prada de 1973.

Índex

- El català “científic” en salut pública a la baixa edat mitja i l’edat moderna
- El català científic en salut pública en els segles XIX i XX
 - L’incident Martinez Vargas: el tatuatge anarquista
 - El Manifest de Prada de 1973
- La terminologia científica: els diccionaris i el portal.
- Algunes consideracions actuals sobre el futur de la llengua i la salut pública.

- Manifest preparat i signat a la Universitat Catalana d'Estiu de Prada (25/8/1973) que estimula la catalanització de la ciència a les universitats i centres de recerca en el final del franquisme
- El signen 175 científics, entre ells persones claus en l'organització de la salut pública els anys següents de diverses disciplines
- Poc després hi ha l'incident Alfonso Suárez/Paris Match que denota la situació a Espanya respecte el català.

Alguns punts del Manifest de Prada (1973):

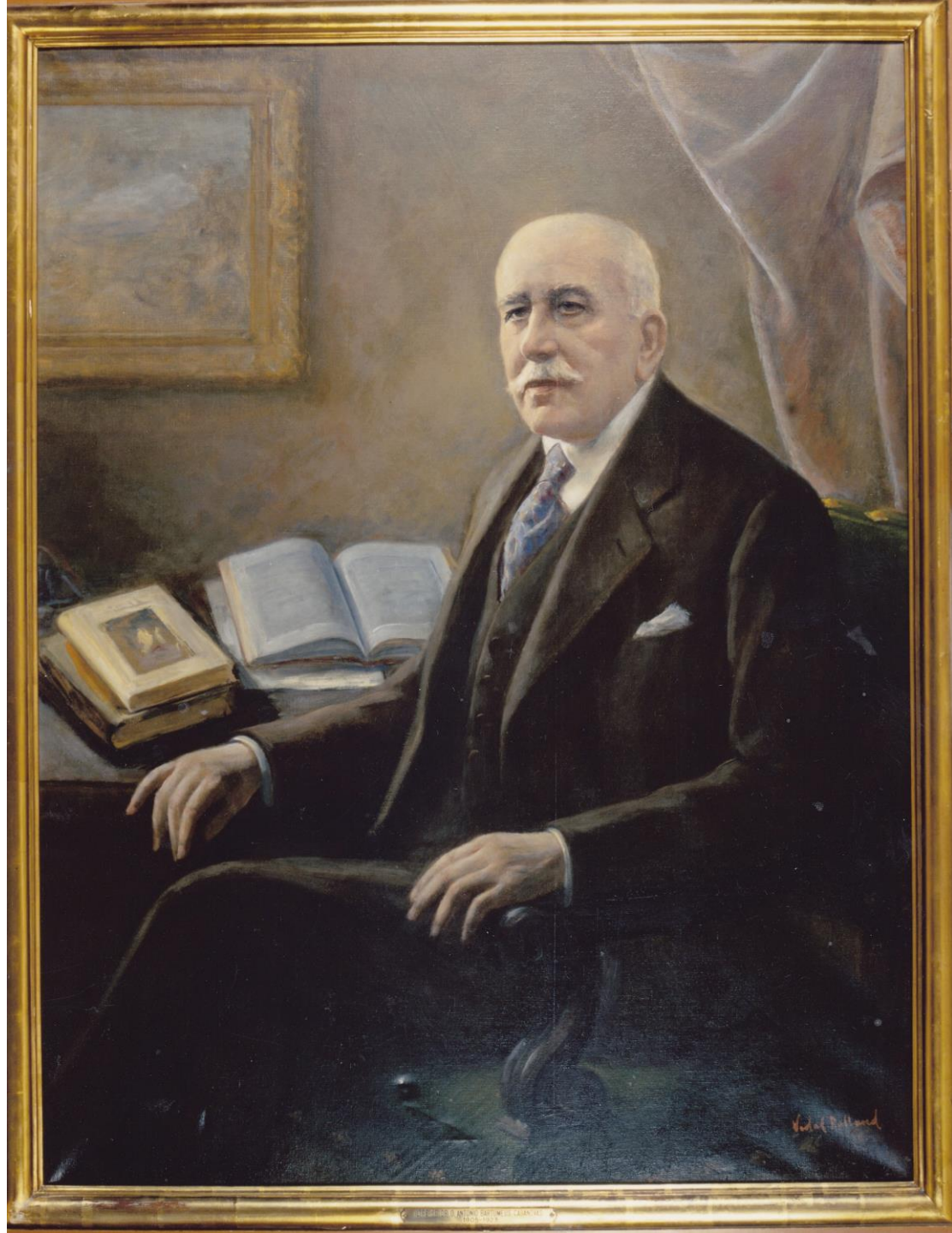
1. L'ús de la llengua pròpia –ultra un dret inalienable- constitueix, **per dignitat**, un **imperatiu indefugible**,
2. ...l'ús del català (...) és irrenunciable per als homes (sic) de ciència de la nostra comunitat cultural, tant en les petites reunions de treball com en les conferències d'auditori ampli...no ha d'ésser (...) constreta per tercers i menys encara per nosaltres mateixos en **inexcusable defecció**.
3. ..., **neguem tot caràcter vergonyant ...**

Alguns punts del Manifest de Prada (1973):

4. ...quant a **les publicacions**, cal fer ...**salvetats**..reputem de normal i lícit que els nostres homes (sic) de ciència , solidaris amb la comunitat científica mundial, renunciïn en determinats casos a l'ús de la llengua pròpia en favor de l'**anglès** o d'alguna altra llengua majoritària a l'hora de publicar els treballs de recerca,....
5. Entenem que la renúncia sistemàtica a favor d'altres llengües científicament parlant tan minoritàries o quasi com la pròpia, o la renúncia imposada, són **actituds desafortunades o humiliants respectivament**

Índex

- El català “científic” en salut pública a la baixa edat mitja i l’edat moderna
- El català científic en salut pública en els segles XIX i XX
 - L’incident Martinez Vargas: el tatuatge anarquista
 - El Manifest de Prada de 1973
- **La terminologia científica: els diccionaris i el portal.**
- Algunes consideracions actuals sobre el futur de la llengua i la salut pública.

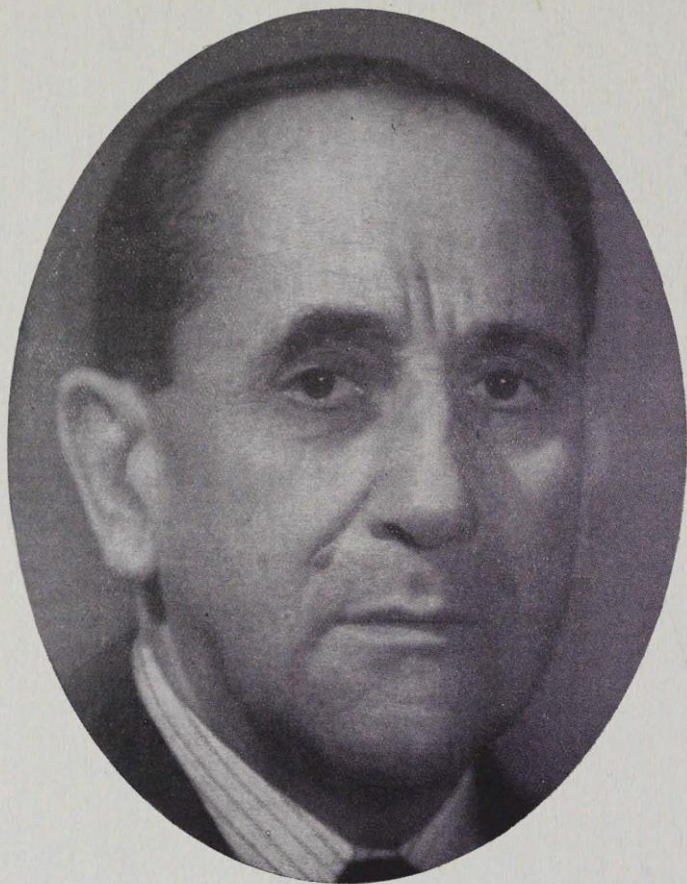
El català científic : la terminologia mèdica en els segles XX i XXI

- El problema del lèxic científic en ciències de la salut.
- L'any 1906 (Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana), Antoni Bartomeus, en representació de l'Acadèmia, presentà una ponència sobre la necessitat de normalitzar el llenguatge mèdic català

La tasca fou completada per Manuel Corachan (donació de la seva biblioteca a Montserrat demostra la solidesa de les fonts.

- **Diccionari Corachan, 1936 (amb pròleg de Pompeu Fabra)**

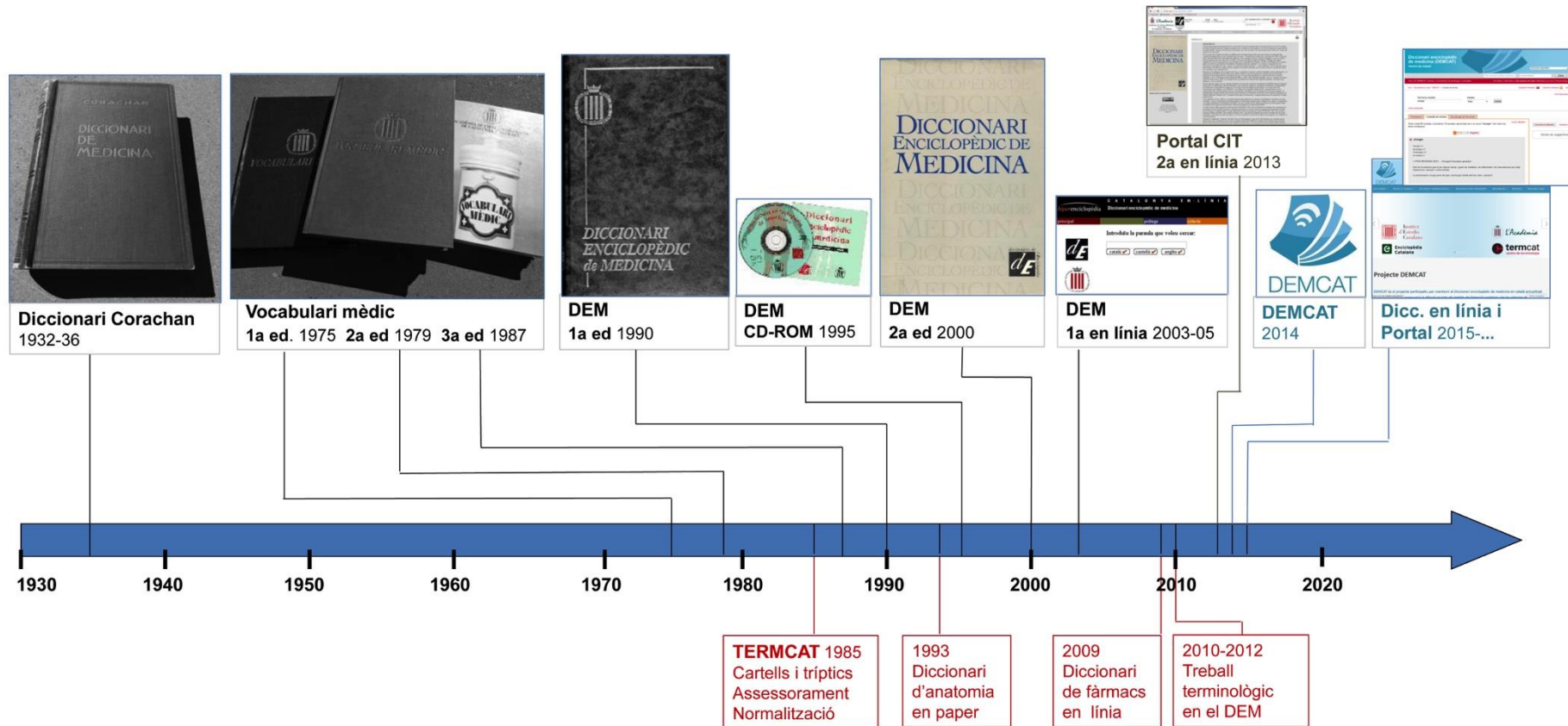
No fou distribuït i fou amagat pels funcionaris del casal del metge fins als 1970s...

DR. D. MANUEL CORACHAN GARCIA

CORACHAN

DICCIONARI
DE
MEDICINA

Terminologia de les ciències de la salut

CERCADOR TERMINOLÒGIC

DICCIONARIS

APUNTS

NOTÍCIES

MÉS RECURSOS

PROJECTE DEMCAT

Aquest portal et permet accedir al contingut d'una setantena de diccionaris de ciències de la salut i àrees afins, inclòs el nou *Diccionari enciclopèdic de medicina (DEMCAT)*, i a altres recursos per a resoldre dubtes terminològics.

Si no hi trobes el terme que cerques o tens algun suggeriment, pots fer-nos arribar la teva petició per mitjà del formulari [Contacte](#).

Projecte DEMCAT

Sobre el cercador

Cerca un terme

Índex

- El català “científic” en salut pública a la baixa edat mitja i l’edat moderna
- El català científic en salut pública en els segles XIX i XX
 - L’incident Martinez Vargas: el tatuatge anarquista
 - El Manifest de Prada de 1973
- La terminologia científica: els diccionaris i el portal.
- **Algunes consideracions actuals sobre el futur de la llengua i la salut pública.**

Algunes consideracions actuals sobre el futur de la llengua catalana i la salut pública:

ÉS UN TEMA DEMOGRÀFIC?

- Onades migratòries 1960-2023, proporcionalment no han estat les úniques (no gaire diferent quantitativament a allò que està passant en molts territoris europeus)
- Demografia i canvi en les formes de treballar dels professionals de la salut pública.
 - 50% nous col·legiats (metges) són extracomunitaris i 20% són d'altres CCAA (que inclouen les catalano-parlants). Globalització / mobilitat de la recerca.
(no gaire diferent quantitativament a allò que està passant en molts territoris europeus)

O ÉS UN TEMA DE SUBMISSIÓ LINGÜÍSTICA?

O ÉS TAMBÉ IDEOLÒGIC?

Agraïments:

- a aquells que van fer possible el Manifest de Prada, l'agost de 1973 i a tots els qui ens han ajudat a rescatar-lo, 50 anys després.
- a Ferran Suay, teòric de la insubmissió lingüística a qui dec moltes de les idees treballades en aquesta recerca.
- als companys de la SocDEMOCAT i la SCHM (i els membres de la secció de CC de l'IEC)
- a tots els qui esteu escoltant-nos pel vostre interès en aquest tema.

Societat Catalana d'Història de la Medicina

Societat ▾ Cartell de premis ▾ Formació ▾ Notícies Novetats Webs d'interès

Properes activitats

Novembre [XXII Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana](#)
10 i 11 de novembre de 2023, Sabadell

10
2023

[> Veure totes les activitats](#)

Notícies

[Signatura d'un conveni entre la Societat Catalana d'Història de la Medicina i la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya-Gimbernat. Revista d'Història](#)

Política de cookies

https://www.historiamedicina.cat/index.php 2023

← 2023 →

← Juny →

DI	Dt	Dc	Dj	Dv	Ds	Dg
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

• Activitats • Extraacadèmiques

Societat Catalana del Diccionari Enciclopèdic de Medicina de Catalunya – SocDEM/CAT

Benvolgudes i benvolguts

DEM/CAT és un acrònim afortunat que voldríem que fessin seu totes aquelles persones que tenen interès en la utilització del català en les ciències de la salut i en la pràctica de l'atenció a la salut.

La Societat Catalana del Diccionari Enciclopèdic de Medicina (SOCDEM/CAT) va ser establerta per una comissió gestora a finals de 2014 per donar suport al manteniment i la promoció del **Diccionari enciclopèdic de medicina (DEM)**. La Societat també vol servir de punt de trobada i reflexió entre les persones interessades a treballar en aquest diccionari i d'espai de promoció en la millora de l'ús del català científicotècnic en la resta de societats de l'Acadèmia.

Aquest nou projecte l'anomenem, doncs, DEM/CAT (de **Diccionari enciclopèdic de medicina en català**). Disposa d'un portal web propi (www.demcat.cat) i d'un diccionari en línia que fan possible l'accessibilitat permanentment de la terminologia de les ciències de la salut a Internet, amb una eina fàcil d'utilitzar i que s'actualitzi regularment sense necessitat de parlar d'edicions tancades.

- Terminologia de les ciències de la salut
- Recursos Terminològics i Lingüístics
- Sessions/Activitats
- DR. ANTONI ESTEVE FUNDACIÓ

ACTE COMMEMORATIU CENTRAL: 50 anys del Manifest de Prada

UCE, Prada de Conflent

20 d'agost de 2023 a les 12 del migdia

És una qüestió demogràfica?

Veiem-ho:

CATLINGUÍNIA

catlinguinès 75%

A B C

escarterià 25%

D

11 converses possibles:

AB ABC ABCD

AC ABD

AD ACD

BC BCD

BD

CD

CATLINGUÍNIA

catlinguinès

75%

escarterià

25%

A B C

D

ab abc abcD

ac abD

aD acD

bc bcD

bD

cD

CATLINGUÍNIA

catlinguinès

75%

escarterià

25%

A B C

D

ab abc abcD

ac abD

7 (64%) en escarterià

aD acD

4 (36%) en catlinguinès

bc bcD

bD

cD

l si un **catlinguino**-parlant canvia d'hàbit?

CATLINGUÍNIA

catlinguinès 75%

escarterià 25%

A b c

D

Ab Abc AbcD

Ac AbD

AD AcD

bc bcD

bD

cD

CATLINGUÍNIA

catlinguinès 75%

A b c

Ab Abc AbcD

Ac AbD

AD AcD

bc bcD

bD

cD

escarterià 25%

D

3 (27%) en escarterià (d'un 64%)

8 (73%) en catlinguinès (d'un 36%)

(encara que l'escarterià continuï en la seva llengua)

l si dos **catlinguino**-parlants canvien
d'hàbit?

CATLINGUÍNIA

catlinguinès 75%

A B c

AB ABc ABcD

Ac ABD

AD AcD

Bc BcD

BD

cD

escarterià 25%

D

1 (9%) en escarterià

**10 (91%) en catlinguinès
(encara que l'escarterià continuï
en la seva llengua)**

! si tots tres **catlinguino**-parlants canvien d'hàbit? ...

*... Conseqüència: possiblement, si l'escarterià no és un fonamentalista, aprendrà **catlinguinés** ...*

Si no és una qüestió demogràfica, no serà, com sospitem,
una qüestió de submissió lingüística?

?

Alguns mites (per evitar la incomoditat, el canvi o el conflicte)

- **El català no permet l'expressió científica ...** (sense comentaris)
- **Per respecte (als no catalano-parlants)...**
I el respecte dels altres cap a nosaltres? Factor clau de la humiliació internalitzada.
- **El català no és intel·ligible per un castellanoparlant...**
No és veritat, el català és intel·ligible pels interlocutors cultes d'altres llengües romàniques. Cal, això sí, voler-ho i tenir oportunitats d'escoltar-lo (per cert, feu l'esforç de demanar als col·legues lusitans o italians que us el parlin...)
- **... especialment si no viu a Catalunya, País Valencià o les Illes**
idem. Ho heu provat?
- **Hem d'entrar-hi poc a poc, jo sempre poso unes estrofes de Salvat Papasseit a les meves presentacions per demostrar que soc catalanoparlant...**
La prova que el qui escolta necessita per saber que s'enfronta a una llengua de conreu essencialment poètic en via d'occitanitzar-se
- **Ara ho farem tot en castellà per arribar a més llocs** (i deixarem de fer-ho en català?)

Català i ideologia!

Si “salvar” una llengua és una ideologia, “fer-la desaparèixer” i decidir “no parlar-la”, també ho són.

Ex: el pacte amb l'estat francès després de les grans guerres, tan ben descrit per Eugeni Casanova a la llengua enyorada o per Francesc Català, el metge-poeta de Vinçà!